

Metoderapport - SKUP 2004

1. Journalister:

Trond Nygard-Sture
Gard Steiro

2. Tittel på prosjektet:

«Dørvaktene i Bergen»

3. Publikasjon:

Publisert i Bergens Tidende og nettutgaven www.bt.no i perioden 7. desember 2002 til 16. januar 2004.

4. Redaksjonen:

Bergens Tidende
Nyhetsavdelingen
Tlf.: 55214646

5. Adresse

Bergens Tidende
Nyhetsavdelingen
Postboks 7240
5020 BERGEN
Tlf.: 55214591 / 55214785

6. Redegjørelse for arbeidet:

a) Starten

Den 6. august 2002 ble tre luksusbiler stjålet fra Granheim Bilsenter på Askøy utenfor Bergen. Den ene av biltyvene omkom få dager senere i en trafikkulykke i Sverige. Saken fikk bred medieomtale fordi svensk politi fant en hjemmelaget bombe i bilvraket.

Under politiets etterforskning av tyveriet kom det frem at innehaveren av Granheim Bilsenter, Arild Granheim, hadde fått tilbake den ene stjålne bilen uten politiets hjelp. Han forklarte til Bergens Tidende at det var Simon Simonnæs, styreleder i Bergens største dørvaktselskap – Bergen Vaktvesen AS, som hadde sporet opp bilen.

Simonnæs, som var en god kunde hos Granheim, forklarte til avisen at han hadde «ringt litt rundt», funnet ut hvem som sto bak tyveriet, og deretter «snakket litt fornuft» med vedkommende. Dagen etter kunne Granheim hente bilen på en parkeringsplass i Eidsvåg i Bergen. (Bergens Tidende, 17. september 2002)

Cirka tre uker etter denne historien sto på trykk, den 4. oktober 2002, ble vaktsjefen ved nattklubben Metro, også han tilknyttet Bergen Vaktvesen, varetektsfengslet. Politiet ville ikke uttale seg om saken, men i forbindelse med en fengslingsforlengelse kom det frem at det dreide seg om innførsel av større mengder amfetamin, og at tre litauiske statsborgere var siktet i samme sak. (Bergens Tidende, 8. november 2002)

Disse to sakene fikk oss til å reagere. Vi undret oss over at ledelsen i et vaktelskap tilsynelatende hadde bedre oversikt over det kriminelle miljøet i Bergen enn politiet. Dessuten syntes vi det var påfallende at flere vakter ved Metro i løpet av det siste året hadde vært involvert i kriminalitet. Sommeren 2001 skrev nemlig Bergens Tidende at en annen dørvakt ved Metro hadde huset baltiske prostituerte i sin leilighet i Markeveien i Bergen. (Bergens Tidende, 4. august 2001)

b) Problemstillinger:

Er det tilfeldig at to ansatte i Bergen Vaktvesen i løpet av en forholdsvis kort periode involverer seg i organisert kriminalitet? Hva har ledelsen i selskapet visst om sakene? Finnes det flere saker vi ikke kjenner til? Hvilke bånd finnes mellom dørvaktmiljøet og det kriminelle miljøet i Bergen?

Dørvakter har arbeidsoppgaver og rettigheter som tilsier at de bør være gjenstand for en kritisk og undersøkende mediedekning. De skal sørge for ro og orden ved utestedene, organisere evakuering ved brann, og har rett til å bruke maktmidler overfor personer som slår seg vrang. Mange av gjestene er svært unge, og ofte påvirket av alkohol. Det er derfor viktig at personer som er ansatt for å ivareta gjestenes sikkerhet, er skikket til jobben. Om dørvakter involverer seg i kriminalitet, kan vi da ha tillit til at de utøver arbeidsoppgavene på en tilfredsstillende måte?

c) Endringer av problemstillingene:

Vi klarte aldri å komme til bunns i historien om de stjålne bilene. Potensielle kilder ønsket rett og slett ikke å snakke med Bergens Tidende. Under arbeidet dukket det imidlertid opp påstander som tegnet er foruroligende bilde av tilstanden i dørvaktmiljøet. Flere kilder fortalte at de hadde vært utsatt for vold fra dørvakter. De følte de hadde blitt banket opp uten noen forståelig grunn. Mange slet med psykiske ettervirkninger og var blitt redde for å gå ut på byen etter voldsepisodene.

Det spesielle var at de flere hevdet å ha anmeldt voldssaker uten at det fikk konsekvenser for dørvaktene. Anmeldelsene ble som oftest henlagt etter bevisets stilling, og hvis dørvaktene ble dømt, fikk det likevel ingen følger for deres ansettelsesforhold. Dette syntes vi var bemerkelsesverdig. På slutten av 90-tallet varslet politiet en strengere oppfølging av ordensvaktene i Bergen. Etter flere såkalt «uheldige episoder» ved utesteder, krevde politiet at alle dørvakter skulle ha tilfredsstillende vandel. Hvordan kunne det da ha seg at volds ofre fortsatt møtte gjerningsmennene i døren på byens nattklubber? Vi bestemte oss etter hvert for at dette skulle være den viktigste problemstillingen. Vi vil sjekke om politiets oppfølging av dørvaktbransjen var så god som de hevdet.

d) Metode:

Redaksjonsledelsen besluttet at to medarbeidere skulle samarbeide om saken, Gard fra krimgruppen og Trond fra politikk og næring. I prosessen fikk vi god hjelp og innspill fra kollegene Tor Olav Mørseth og Arne Colliander.

Vi bestemte oss i første omgang for å konsentrere oss om den største aktøren i markedet, Bergen Vaktvesen – så vidt vi vet landets største dørvaktselskap. Begrunnelsen var at selskapet leide ut dørvakter til de fleste store utesteder i Bergen. Målet var først å finne ut om sentrale personer i Vaktvesenet hadde vært involvert i kriminell aktivitet. Deretter ønsket vi sjekke påstander om at flere vakter hadde vist voldelige tendenser uten at selskapets ledelse eller politiet hadde tatt affære.

Arkivet

Det første vi gjorde var å sjekke vårt eget tekstarkiv. Det viste seg at det var nærmere 700 treff på søkeordet «dørvakt». Avisen hadde mange ganger omtalt rettssaker der dørvakter var tiltalt for straffbare forhold, men ikke tidligere sett sakene i sammenheng. Vi registrerte derfor omtalte rettssaker og hentet ut aktuelle dommer fra ulike domstoler på Vestlandet.

Arbeidstakerregisteret

Det var en stor utfordring å skaffe seg oversikt over de ansatte i Bergen Vaktvesen. Vi forsto etter hvert at den eneste muligheten var Arbeidstakerregisteret. Dessverre er dette registeret unntatt offentlighet. Vi var derfor avhengig av hjelp fra noen som hadde tilgang til registeret. Vi fant etter kilder i andre offentlige etater som var villige til å hente ut listen fra Arbeidstakerregisteret.

Domstolen

Listen fra Arbeidstakerregisteret viste at det var registrert 94 nåværende og tidligere ansatte i Bergen Vaktvesen. Sorenskriver Erik Eldstad besluttet at Bergen tingrett ikke hadde anledning til å opplyse om en person var domfelt eller ikke. For å få tilgang til rettskraftige dommer måtte vi vite både når dommen falt og hvilket lovbrudd vedkommende var dømt for.

STRASAK

Sorenskriverens beslutning skapte store problemer for oss. Vi var avhengige av lekkasjer fra politiet, påtalemyndigheten eller domstolen. For å forsikre oss om at opplysningene var korrekte, kontaktet vi flere tjenestemenn med tilgang til STRASAK, politiets sentrale registreringssystem for straffesaker. Det viste seg at enkelte kilder hadde en oppfatning om at forholdene i dørvaktbransjen var kritikkverdige. De irriterte seg over at deres egen etat ikke maktet å rydde opp, og sa seg derfor villige til å bistå oss i arbeidet.

Vi hadde flere uavhengige kilder i politiet. De sjekket rullebladene til samme dørvakter, noe som viste seg å være nødvendig. Enkelte ganger fikk vi nemlig motstridende opplysninger fra kilder. Vi måtte da kontakte nye kilder for å finne ut hva som var korrekt.

Det tok flere uker å få våre kilder til å gå gjennom listen på 94 navn. Enkelte følte at de tok store sjanser ved å lekke taushetsbelagte opplysninger. Vi måtte ved to tilfeller treffe kilder privat på kveldstid for å få opplysningene fra STRASAK.

Kolleger i andre medier har i ettertid kritisert oss for at vi skrev at vi hadde sjekket listen av ansatte opp mot STRASAK. (Bergens Tidende, 7. desember 2002). De mente vi på denne måten stilte kildene våre i en unødvendig vanskelig situasjon. Etter vår oppfatning var det ingen vei utenom. I STRASAK registrerer man både anmeldelser, forelegg, dommer og henlagte saker. Vi kunne ikke slå fast at de ansatte i Bergen Vaktvesen hadde pådratt seg et konkret antall dommer. Vi visste bare hvor mange saker de hadde registrert i straffesaksregisteret. Dette måtte vi gjøre leserne oppmerksomme på

Da vi hadde fått opplysningene fra STRASAK, kunne vi gå en ny runde med domstolen. Vi hadde da hentet inn nok informasjon til å få ut dommer fra Bergen tingrett.

Andre kilder

I arbeidet hadde vi kontakt med flere aktører i utelivsbransjen, forsvarsadvokater, politietterforskere og dørvakter. Det er ikke til å legge skjul på at svært få dørvakter ønsket å bidra. Flere fryktet for sitt ansettelsesforhold om kontakten ble kjent.

De viktigste kildene var uansett dørvaktenes ofre og deres familier. Samtaler med dem ga oss tro på at det var viktig og riktig å granske miljøet. De fortalte historier om vold, maktmisbruk og trusler på utesteder, men også om politimenn som ikke viste nevneverdig interesse i å ta imot anmeldelser.

Frykt og trusler

Deler av kildearbeidet var vanskelig, mange krevde anonymitet. De fryktet represalier om kontakten med Bergens Tidende ble kjent, flere hadde blitt truet etter å ha politianmeldt vaktvold. En kilde krevde lenge at all kontakt skulle foregå gjennom en mellommann. Det tok oss to uker å overtale vedkommende til å møte oss ansikt til ansikt.

Det var praktisk vanskelig å treffe en del kilder. De våget ikke å møte oss på kafeer eller restauranter. Det var også uaktuelt å treffes i redaksjonslokalene fordi mange var redd for å bli observert på vei inn eller ut (redaksjonslokalene ligger nær nattklubben Metro). I begynnelsen brukte vi egne og kollegers leiligheter til noen intervjuer. Senere leide vi ved to anledninger et konferanserom ved et hotell.

Konfrontasjon

Planen var å konfrontere ledelsen i Bergen Vaktvesen to dager før første artikkel skulle trykkes 7. desember. De kom oss i forkjøpet. I slutten av november troppet Simon Simonnæs opp i redaksjonen. Han hadde fått vite at vi jobbet med en sak om vaktvesenet, og krevde å få vite hva det dreide seg om. Samtidig inviterte han en av oss til å være dørvakt for en kveld noe vi takket ja til. I reportasjen går det blant annet frem at Simmonæs arrangerte et angrep på journalisten som sto vakt på Metro. (Bergens Tidende, 14. desember 2002.)

Konfrontasjonsintervjuet med Simonnæs fant sted på utestedet Café Clue torsdag 5. desember. Til stede var Gard, Trond og Tor Olav Mørseth. Samtalen ble tatt opp på bånd av begge parter.

Sefo kobles inn

Mandag 9. desember bestemte politimesteren i Hordaland for å anmelde lekkasjene til Bergens Tidende. Neste dag ble det klart at Bergen Vaktvesen hadde bedt om bistand fra advokat John Christian Elden. Han anmodet også om at lekkasjene ble etterforsket av SEFO, i tillegg anmeldte han oss for å ha skaffet oss opplysninger vi ikke er berettiget til.

SEFOs etterforskning skapte flere problemer for oss. For det første ble fokus flyttet. Vi måtte bruke tid på å kildepleie fremfor å følge opp de trykte artiklene. Dette var uheldig fordi politiet på samme tidspunkt varslet at de ville ta affære overfor vaktvesenet. Vi fikk bistand fra kolleger til å følge opp politiets arbeid.

Kildejakten førte videre til at vi måtte legge bort deler av materialet vi ønsket å publisere, både fordi kilder brøt kontakten, men også av frykt for å eksponere kilder. Blant annet kjente vi til spaningsrapporter som dokumenterte koblinger mellom dørvakter og kjente kriminelle. Dette poenget har vi ennå ikke hatt anledning til å følge opp.

Anonymisering

Vi valgte å bruke flere anonyme kilder. Etter hvert satt vi på så mange historier om vold og maktmisbruk at vi følte det var riktig å presentere et utvalg, selv om ofrene krevde å være anonyme.

Selv om Simonnæs i desember 2002 hadde status som siktet for ulovlig besittelse av våpen, valgte vi å anonymisere ham. Vi var i tvil om dette var riktig, men bestemte oss for å avvente en eventuell tiltale. Da det ble klart at politiet hadde lagt ned et straffeforslag på seks måneders ubetinget fengsel, identifiserte vi Simonnæs.

Konsekvenser og etterspill

* I ukene etter de første artiklene ble vi kontaktet av mellom ti og tjue personer som mente seg utsatt for vold og maktmisbruk på utesteder. Dette ga oss muligheter for oppfølgingsartikler. I tillegg fikk vi en rekke anonyme tips, e-poster og brev. Vi satt med en følelse av å ha stukket hull på en verkebyll. Mange takket oss for artiklene. De opplevde det som en lettelse av problemstillingen ble tatt på alvor.

* Lederen for forvaltningsenheten ved Hordaland politidistrikt, politiinspektør Øyvind Tenold, uttalte tirsdag 10. desember at de, på bakgrunn av artiklene, ville granske Bergen Vaktvesen. Selskapet hadde nettopp søkt om å bli godkjent som vaktelskap, og politiet ville nå vurdere grunnlaget for søknaden.

* Fire dager senere, 14. desember, ble det klart at politiet hadde krevd komplette lister over alle ansatte i Bergen Vaktvesen. Politiinspektør Tenold uttalte nå at forvaltningsenheten ville styrke kontrollen av hele bransjen, sette inn større ressurser i arbeidet og gå sine egne rutiner nærmere etter i sømmene.

* Senere i desember gjennomførte politiet kontroller av dørvakter ved flere utesteder i Bergen. 82 ordensvakter ble sjekket. 16 av dem manglet godkjenning. Flere av dem ville ikke blitt godkjent om de hadde søkt. Politiet betegnet resultatet som «nedslående».

* I august 2003 bestemte forvaltningsenheten å sjekke rullebladet til samtlige godkjente ordensvakter i Bergen. Først trodde man det dreide seg om 600. Senere ble det klart at det fantes ytterligere 200. Bare halvparten av dem var fortsatt aktive. 16. januar 2004 hadde politiet tilbakekalt godkjennelsen til syv ordensvakter. To hadde dessuten fått forhåndsvarsler om at godkjennelsen ville bli trukket. Syv førstegangssøkere fikk avslag på sine søknader. Det er uklart hvor mange av disse som hadde arbeidet som ordensvakter uten godkjenning. Samtidig innrømmet politiet at deres rutiner hadde vært mangelfulle. Fem personer hadde en vandel som tilsa at de aldri burde vært godkjent som vakter, men lovbruddene lå så langt tilbake i tid at politiet ikke ville trekke godkjennelsene. De innrømmet at de fem ikke ville vært godkjent om rutineene ved Hordaland politidistrikt hadde vært bedre.

«...har betydelig offentlig interesse.»

SEFOs etterforskning er ennå ikke avsluttet. Den 28. februar 2003 møtte vi avhør, men nektet å svare på spørsmål fra etterforskerne. SEFO svarte med å kreve rettslig avhør. Gard og Trond møtte i Bergen tingrett den 25. mars 2003, men nektet igjen å svare på spørsmål. Tingrettsdommer Ronny Bølgen avviste SEFOs begjæring om å pålegge oss å oppgi kilder. I rettens merknader heter det blant annet:

«Gjennom de tre artiklene avdekket avisen at det i dørvaktmiljøet finnes en rekke personer som har tilknytning til kriminalitet som vold, narkotika og vinningsforbrytelse. Det beskrives også alvorlige forhold som tilknytning til organisert narkotikavirksomhet. Retten finner det klart at det aktuelle tema og de faktiske opplysningene om dørvaktmiljøet har betydelig offentlig interesse. Etter at artiklene sto på trykk, fikk avisen også henvendelser fra flere personer som mente seg utsatt for vold fra dørvakter. Gjennom artiklene har avisen også avdekket kritikkverdige forhold i politiet. Til tross for at det er politiets oppgave å godkjenne dørvakter, bl.a. skal politiet påse at de har tilfredsstillende vandel, er det gjennom artiklene påvist at flere av dørvaktene har tilknytning til kriminalitet. Etter at artiklene kom på trykk, har politiet erkjent at godkjenningsrutinene har sviktet. Oppslagene har også ført til at politiet har skjerpet sine kontroller. De kritikkverdige forhold i politiet kunne vanskelig vært avdekket uten at det også fant sted brudd på taushetsplikten. På denne bakgrunn finner retten at det var av høy samfunnsmessig betydning at avisen rettet søkelyset mot det aktuelle problem og gjorde dette kjent for offentligheten». (Sak nummer: 03-804 F/02)

SEFO påkjærte slutningen til Gulating lagmannsrett. Kjæremålet er ennå ikke ferdigbehandlet.

7. Arbeidstid

Vi tok fatt på prosjektet i midten av oktober, men hadde ikke mulighet til å arbeide fulltid med dørvaktene. Begge var på samme tid involvert i andre større prosjekter og ordinært redaksjonelt arbeid. Det er derfor vanskelig å anslå hvor mye tid som gikk med. I månedsskiftet november/desember 2002 gikk all tid med på dørvaktene. Vi traff kilder på kvelds- og ettermiddagstid og brukte helger og til dels netter til å skrive ut saker. Gjennom hele 2003 har vi fulgt opp politiets kontroll av ordensvaktene.

8. Spesielle erfaringer

SEFOs etterforskning førte til langvarig kildetørke i politiet. Det gjaldt ikke bare saker om dørvakter konkret, men straffesaker generelt. Flere av våre kolleger fortalte at både polititjenestemenn, påtalejurister og enkelte forsvarsadvokater vegret seg for å svare på spørsmål de vanligvis ville besvart. De viste til alt støyet etter dørvakt-artiklene, og fortalte at fungerende politimester i Hordaland, Bernt Adler Solberg, hadde lagt ut en advarsel på deres intranett. Her gjorde han det klart at tjenestemenn som lekket til pressen ville bli avskjediget. Kildejakten begrenset i høyeste grad vår mulighet til å drive kritisk og undersøkende journalistikk. Vi hevder ikke at dette var intensjonen i dette tilfellet, men registrerer at SEFO kan være et egnet verktøy for politimestre som vil stoppe brysomme journalister.

Bergen, 19. januar 2004

Trond Nygard-Sture

Gard Steiro